

О. О. Пащенко, доктор юридичних наук, доцент,
завідувач відділу дослідження проблем криміналь-
ного права Науково-дослідного інституту вивчен-
ня проблем злочинності імені академіка В. В. Ста-
шиса НАПрН України
ORCID: 0000-0001-9640-0137

СОЦІАЛЬНА ОБУМОВЛЕНІСТЬ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПЕРЕШКОДЖАННЯ ЗАКОННИЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ТА ІНШИХ ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАНЬ*

Постановка проблеми. Законом України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України» від 8 квітня 2014 р. Кримінальний кодекс України (далі – КК) було доповнено ст. 114¹, яка встановила кримінальну відповідальність за перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України (далі – ЗСУ) та інших військових формувань¹. У пояснювальній записці (абз. 2 п. 1 «Обґрунтування необхідності прийняття законопроекту») зазначено, що його прийняття обумовлено ситуацією, що склалася в Криму та інших регіонах України, у зв'язку з поширенням фактів посягання на територіальну цілісність та недоторканність України². При цьому таке обґрунтування стосується не окремо досліджуваної статті, а й необхідності зміни санкцій статей 110, 111, 113, 114, та 279 КК у частині збільшення строків позбавлення волі³. Тож навіть приблизного переліку суспільно небезпечних діянь, заради протидії яким у КК України було включено досліджувану статтю, пояснювальна

записка не містить. Водночас загальновідомо, що приводом для криміналізації стали численні випадки перекриття окремими особами (групами осіб) шляхів сполучення, що вчинялися з метою завадити передислокації військової техніки на схід України та до її державних кордонів. Проте відсутність у пояснювальній записці конкретних вказівок щодо необхідності запровадження до КК нової ст. 114¹ не дозволяє визначити, який обсяг суспільно небезпечних дій прагнув криміналізувати законодавець: лише ці або, окрім них, ще якісь інші?

Відповідь на це питання набула особливої актуальності після початку повномасштабної агресії РФ проти України, оскільки невідомо, чи відповідає сучасна правозастосовна практика ідеям законодавця, що закладалися ним під час доповнення КК статтею 114¹ у 2014 році. Справа в тому, що, аналіз судової практики застосування ст. 114¹ КК після початку подій 24 лютого 2022 р. дозволяє виявити, що вона стала застосовуватися зовсім в інших випадках порівняно із часом, що передував повномасштабній агресії РФ проти України. Зазначене зумовлює необхідність проведення окремого дослідження соціальної обумовленості кримінально-правової норми, передбаченої ст. 114¹ КК, в сучасних умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням кримінальної відповідальності за цей злочин присвятили свої роботи такі дослідники, як С. Г. Волкотруб, І. Б. Газдайка-Василишин,

* *Примітка.* Стаття виконана в межах фундаментальної теми «Теоретичні та правозастосовні проблеми кримінально-правового забезпечення основ національної безпеки та оборони України» (державний реєстраційний номер: 0124U005179; термін виконання: I кв. 2025 р. – IV кв. 2027 р.).

¹ Про внесення змін до Кримінального кодексу України: Закон України від 8 квітня 2022 № 1183-VII. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 23. ст. 867.

² Пояснювальна записка 24.03.2014 до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України» (щодо відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України) URL: https://w2.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=4524-1&skl=8 (дата звернення 25.08.2025)

³

О. М. Грудзур, Л. В. Дорош, В. Г. Кундеус, В. Д. Людвік, О. З. Мармура, А. С. Нерсисян, С. О. Нікішкіна, Д. О. Олейніков, Є. В. Пилипенко, М. А. Рубашенко, В. В. Сичевський, С. С. Стецюк, В. Я. Тацій, В. В. Федосєєв, Є. І. Харитонов, Р. Л. Чорний, О. А. Чуваков, В. І. Шакун, П. В. Ясиновський. Водночас ніхто з них комплексно не досліджував обставини соціальної обумовленості кримінальної відповідальності за перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань.

Метою статті є, по-перше, з'ясування того, чи є на сьогоднішній день криміналізація такого діяння, як перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань, соціально обумовленою, і, по-друге, чи є соціально обумовленою норма-припис, що міститься в ст. 114¹ КК.

Виклад основного матеріалу. Соціальну обумовленість характеризує численна кількість різноманітних за своїм характером і значенням обставин, чинників, факторів тощо, перелік яких в кримінально-правовій доктрині прийнято пов'язувати з предметом дослідження. Для соціальної обумовленості кримінально-правової заборони перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань, що міститься в ст. 114¹ КК, із нашої точки зору, першочергового значення набувають такі обставини: 1) суспільна небезпечність діяння (суспільна корисність кримінально-правової норми), 2) системно-правова несуперечливість; 3) повнота і ненадмірність заборони. Розглянемо ці обставини послідовно.

Суспільна небезпечність діяння та суспільна корисність кримінально-правової норми. Нами раніше вже зазначалося, що, якщо досліджувати соціальну обумовленість криміналізації діянь певного виду, то є сенс вести мову про небезпечність для суспільства таких діянь. У тому ж разі, коли йдеться про соціальну обумовленість, власне, кримінально-правової норми (а не діяння, відповідальність за яке нею передбачене), то про суспільну небезпечність вже мова не йде, оскільки норма не може бути «небезпечною» як така¹. Оскільки переважна більшість дослідників розглядуваної проблеми говорить про діяння, а не про норму, в якій це діяння закріплено, вбачаємо за доцільне увагу приділити

насамперед суспільній небезпечності, а не суспільній корисності.

У доктрині кримінального права загальновизнано, що суспільна небезпечність визначається характеристиками об'єкта кримінально-правової охорони, формою вини, ознаками спеціального суб'єкта кримінального правопорушення. Крім того, для криміналізації певних діянь вирішального значення можуть набувати й інші обставини, які згодом (після криміналізації) стають ознаками відповідних кримінальних правопорушень: спосіб, обстановка, мотив, мета тощо.

Першочергове значення для криміналізації має вибір об'єкта кримінально-правової охорони. Ця об'єктивна ознака кореспондує іншій – суспільно небезпечним наслідкам, що настають після вчинення відповідного посягання. Поки що не можемо характеризувати це посягання як суспільно небезпечне, оскільки не з'ясовано, наскільки цінним є досліджувати об'єкт, чи «заслужує» він на кримінально-правову охорону. Водночас переважна більшість наслідків є типовими: смерть, тілесні ушкодження, майнова та інша матеріальна шкода тощо. У разі нетиповості наслідків, слід звернути увагу на назву розділу Особливої частини КК, де планується передбачити діяння, питання щодо доцільності криміналізації якого підлягає вирішенню. Як правило, з назви можна дізнатися про родовий об'єкт кримінальних правопорушень, що містяться у відповідному розділі, та визначити – чи є пропонований об'єкт охорони (основний безпосередній) частиною цього родового об'єкта, а також, які негативні зміни може викликати посягання на цей об'єкт. Тут доречно згадати ще про одну загальновизнану в кримінальному праві тезу: суспільно небезпечні наслідки – це ніщо інше як негативні зміни в об'єктах кримінально-правової охорони. Зазначене свідчить не лише про взаємообумовленість цих об'єктивних ознак, а й про їх жорстку взаємозалежність. Науковці, які в своїх дослідженнях звертаються до характеристики суспільної небезпечності перешкоджання законній діяльності ЗСУ та інших військових формувань, зауважують про таке. На переконання Д. О. Олейнікова, у тому випадку, коли ЗСУ та інші військові формування внаслідок певних цілеспрямованих дій не здатні в повній мірі виконувати свої функції, під загрозу спричинення шкоди ставиться зовнішня та внутрішня безпека України, її оборо-

¹ Пащенко О. О. *Соціальна обумовленість закону про кримінальну відповідальність: монографія* (Юрайт, 2018) 168

ноздатність, цілісність і недоторканність¹. З точки зору Л. В. Дорош та В. В. Федосєєва, характер суспільної небезпечності перешкоджання законній діяльності ЗСУ та інших військових формувань визначається можливими ризиками заподіяння шкоди суверенітетові, територіальній цілісності та обороноздатності України. Зазначене, на думку правників, свідчить про особливу цінність об'єкта посягання². На наш погляд, аналізований злочин спричиняє або загрожує заподіянням шкоди суспільним відносинам у сфері забезпечення обороноздатності України як частини основ її національної безпеки³. Викладене свідчить про те, що рівень соціальної цінності охоронюваних ст. 114¹ суспільних відносин є достатнім для їх кримінально-правової охорони. Отже, діяння, які на них посягають, варто оцінювати як суспільно небезпечні. Інакше кажучи, наведені в літературі наслідки у виді спричинення шкоди зовнішній та внутрішній безпеці нашої держави, її цілісності і недоторканності, обороноздатності як частини основ національної безпеки України є настільки шкідливими, що діяння, які їх спричиняють або можуть спричинити, необхідно визнавати суспільно небезпечними. Останнє слугує підставою для формулювання в кримінальному законі (ст. 114¹ КК) перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань як злочину з формальним складом, який є закінченим із моменту вчинення суспільно небезпечного діяння.

Ще однією причиною для такого законодавчого рішення, з нашої точки зору, є складність встановлення та «підрахунку» суспільно небезпечних наслідків, які це діяння спричиняє. Шкода зовнішній та внутрішній безпеці нашої держави, її цілісності і недоторканності, обороноздатності є нематеріальною і не має чітких одиниць, в яких її можна було б обліковувати. Тому, у разі включення подібних наслідків до складу цього кримінального правопорушення, виникли б істотні складнощі із їх процесуальним встановленням

і доказуванням, що могло б призвести до виникнення двох однаково небажаних ситуацій: 1) їх не вдалося б встановити та підрахувати, через що цей закон про кримінальну відповідальність неможливо було б застосовувати; 2) такі наслідки вважалися б рівнозначними діянню, і їх настання презюмувалося б, внаслідок чого кримінальний закон застосовувався б в усіх, без винятку, випадках, що, безумовно, негативно вплинуло б на авторитет законодавця. Завершуючи аналіз розглядуваної обставини соціальної обумовленості, зазначимо, що діяння, передбачене в ст. 114¹ КК, можна вчинити лише з прямим умислом, що впливає хоча б із того, що відповідний злочин має формальний склад. Викладене переконує в тому, що аналізоване діяння є суспільно небезпечним, а норма-припис, що міститься в ст. 114¹ КК, – суспільно корисною, оскільки її призначенням є забезпечення охорони таких значущих соціальних цінностей, як зовнішня та внутрішня безпека України, її цілісність і недоторканність, обороноздатність.

Системно-правова несуперечливість традиційно поділяється на зовнішньо-правову та внутрішньо-правову. Зовнішньо-правова несуперечливість положень 114¹ КК характеризується її повною узгодженістю із приписами цілої низки нормативних актів регулятивного законодавства, що діють у сфері забезпечення обороноздатності нашої держави. Зокрема, це положення ч. 1 ст. 16 Закону України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 р.⁴; ст. 1 Закону України «Про Збройні Сили України» від 6 грудня 1991 р.⁵; ч. 1, абз. 4, 11 ч. 3 ст. 12 Закону України «Про оборону України» від 6 грудня 1991 р.⁶; ст. 4 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 р.⁷; ст. 20 Закону України «Про Службу безпеки України» від 25 березня 1992 р.⁸; абз. 2 ч. 2

⁴ Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>

⁵ Про Збройні Сили України: Закон України від 6 грудня 1991 р. № 1934-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 9 ст. 108.

⁶ Про оборону України: Закон України від 6 грудня 1991 р. № 1932-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>.

⁷ Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/389-19>

⁸ Про Службу безпеки України: Закон України від 25 березня 1992 р. № 2229-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text>

¹ Олейніков Д. О. 'Кримінально-правова характеристика злочину, передбаченого ст. 114¹ КК України' (2014) 27 Науковий вісник Ужгородського національного університету Т. 3. 55

² Дорош Л. В., Федосєєв В. В. 'Перешкоджання законній діяльності збройних сил України та інших військових формувань: питання правозастосування'. *Актуальні проблеми правоохоронної діяльності*: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції (м. Севе́родонецьк, 23 грудня 2016 року) 109

³ Пашенко О. О. 'Безпосередні об'єкти злочину, передбаченого ст. 114¹ КК України' (2025) 49 *Питання боротьби зі злочинністю* 174, 175.

ст. 22 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» від 21 жовтня 1993 р.¹; ст. 4 Закону України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» від 17 травня 2012 р.²

У свою чергу, внутрішньо-правова несуперечливість характеризується, з одного боку, тим, що в розділі I Особливої частини КК немає статті, із положеннями якої ст. 114¹ КК знаходилася б у стані суперечності, з другого – інші розділи Особливої частини КК містять низку статей, які передбачають відповідальність за вчинення суспільно небезпечних діянь у формі перешкоджання: 157, 170, 171, 174, 180, 340, 351, 351¹, 351², 363¹, 382, 386, 447. Як бачимо, викладення ознаки суспільно небезпечного діяння у такий спосіб є непоодиноким у КК України.

Повнота і ненадмірність заборони, з нашої точки зору, має розглядатися в двох аспектах: перший полягає у пошуку відповіді на запитання: чи не дублює досліджувана норма положення інших норм?; другий – у встановленні того, чи повною мірою ознаки відповідного складу кримінального правопорушення викладено в досліджуваній нормі?³ Щодо першого аспекту слід зазначити, що в КК, на нашу думку, відсутні інші норми, які були б спеціальними щодо ст. 114¹ КК, і, навпаки, аналізована стаття не є спеціальною щодо жодної іншої статті КК. Тому питання про обґрунтованість виділення спеціальної норми (норм) у досліджуваних випадках не виникає. Водночас другий аспект потребує більш докладного аналізу. Слід зазначити, що точна вказівка в правових нормах підстав і меж юридичної відповідальності є однією з основних вимог, що ставляться суспільством до законотворчої діяльності. Лише за умови точної вказівки на те, які конкретно діяння забороняються, охоронні норми можуть виконувати свою функцію⁴. Як зазначає Ю. В. Баулін, необхідно чітко

та ясно визначити ознаки й межі кримінально-протиправної поведінки, і водночас – не допустити прогалин у криміналізації.⁵ З нашої точки зору, межі такої поведінки в ст. 114¹ КК визначені законодавцем не достатньо чітко. В одній із попередніх статей ми звертали увагу на те, що наукові підходи щодо визначення змісту поняття «перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань» взагалі не мають нічого спільного між собою, якщо порівнювати публікації, що вийшли друком до повномасштабної агресії РФ проти України та після її початку⁶. Тепер порівняємо між собою судову практику щодо ст. 114¹ КК залежно від часу застосування цього кримінального закону.

Київський районний суд м. Полтави засудив особу, яка протягом 2019–2020 рр. здійснювала запуски малого безпілотного літального апарату квадрокоптера у напрямку однієї із військових частин ЗСУ, що призводило до неможливості виконання вильотів підрозділами армійської авіації (у тому числі вильотів з метою виконання бойових завдань у районі проведення Операції об'єднаних сил на території Донецької та Луганської областей)⁷.

Ще кілька прикладів. Октябрський (нині – Шевченківський) районний суд м. Полтави засудив особу, яка у період з 27.11.2017 р. до 19.06.2019 р. використовувала радіоелектронні засоби для несанкціонованого втручання в роботу мереж електрозв'язку спеціальних користувачів радіочастотного ресурсу України та створення перешкод у користуванні ними⁸.

Сторожинецький районний суд Чернівецької області засудив двох осіб, які займалися протиправною діяльністю – переміщенням поза межами пункту пропуску та митного оформлення тютюнових виробів через державний кордон України до Румунії. Усвідомлюючи, що перед ними знаходяться військовослужбовці Державної прикордонної служби України, які у законний спосіб виконують свої

¹ Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію Закон України від 21 жовтня 1993 р. № 3543-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 44. ст. 416.

² Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану: Закон України від 17 травня 2012 р. № 4765-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4765-17#Text>

³ Пашенко О. О. Соціальна обумовленість закону про кримінальну відповідальність: монографія (Юрайт, 2018) 316

⁴ Пашенко О. О. Соціальна обумовленість закону про кримінальну відповідальність: монографія (Юрайт, 2018) 330

⁵ Баулін Ю. В. 'Сучасне кримінальне право України: підсумки, тенденції, перспективи розвитку' (2012) 23 *Питання боротьби зі злочинністю* 35

⁶ Пашенко О. О. 'Деякі питання застосування ст. 114¹ КК України' (2025) 1 *Вісник Асоціації кримінального права України* 154 URL: <http://vakp.nlu.edu.ua/%20article/view/327399>

⁷ Вирок Київського районного суду м. Полтави від 02 червня 2020 року справа № 552/2404/20 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89566708>

⁸ Вирок Октябрського районного суду м. Полтави від 29 грудня 2020 року справа № 554/1972/20 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93934804>

службові обов'язки, 07.11.2018 р., з метою перешкоджання виконанню таких обов'язків, зазначені особи вирішили перешкодити законній діяльності іншого військового формування, зокрема Державної прикордонної служби України, шляхом завдання тілесних ушкоджень військовослужбовцям зазначеного, військового формування, які є працівниками правоохоронного органу¹.

Як бачимо, в цих прикладах «перешкоджання» виразилося в застосуванні фізичної сили до відповідних суб'єктів та у влаштуванні технічних перешкод у роботі радіочастотного ресурсу.

Красногвардійський районний суд м. Дніпропетровська засудив особу, яка 26.03.2022 р. була зупинена на блок-посту інспекторами поліції, котрі у законний спосіб здійснили огляд автомобіля цієї особи. Під час огляду транспортного засобу поряд знаходились два військовослужбовця. Після проїзду блокпоста на власній сторінці у соціальній мережі «Інстаграм» ця особа поширила відеозапис, який містив образу честі і гідності військовослужбовців ЗСУ та працівників Національної поліції України, котрі здійснювали заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації. Такі дії під час воєнного стану призводять до підриву морально-психологічного стану й бойового духу військовослужбовців ЗСУ та працівників Національної поліції України, створюють негативний образ військовослужбовців ЗСУ та працівників Національної поліції України у суспільстві і призводять до зниження рівня підтримки суспільством ЗСУ та Національної поліції України. Отже, як визначив суд, такі дії є перешкоджанням законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань України у період дії воєнного стану².

Придніпровський районний суд м. Черкас засудив особу, яка створила в інтернет-месенджері «Telegram» групу, де щоденно, у період з 13.01.2023 р. по 02.03.2023 р., розміщувала від 3 до 7 повідомлень з інформацією про час та місце вручення повісток, що давало можливість особам призовного віку уникати їх отримання в означених

місцях. Як наслідок, такі дії створювали передумови для ухиляння від виконання ними військового обов'язку³.

Слід відзначити, що переважна більшість випадків застосування ст. 114¹ КК, які містяться в Єдиному державному реєстрі судових рішень, стосується саме розміщення у соціальних мережах інформації про місця роздачі повісток, що набуває підвищеного суспільного резонансу. Наведені приклади стосуються вже не фізичної протидії відповідним суб'єктам, а дискредитації діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань, а також інформації про «місця роздачі повісток».

Викладене дозволяє зробити висновок про різний характер випадків, що охоплюються поняттям «перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань» у сучасній правозастосовній практиці, порівняно із ситуацією, що мала місце під час застосування ст. 114¹ КК до повномасштабного вторгнення РФ в Україну.

Якщо притримуватися позиції, що змістом відповідного діяння мають охоплюватися як випадки, що мали місце в судовій практиці до подій 24 лютого 2022 р., так і після початку повномасштабного вторгнення, то це призводить до висновку, що за ст. 114¹ кримінально-карним має визнаватися будь-яке перешкоджання. З нашої точки зору, така кримінально-правова заборона вже стає надмірною. Викладене свідчить про невідповідність цієї статті КК розглядуваній обставині соціальної обумовленості. Водночас існування та збереження кримінальної відповідальності за таке діяння, як перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань, залишається соціально обумовленим (а от права форма, в яку відповідне законодавче веління було втілено, перестала бути такою). Тому зазначене переконує у наявності соціальної обумовленості криміналізації такого діяння, як перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань, і, водночас, у відсутності соціальної обумовленості норми-припису, що міститься в ст. 114¹ КК, через надмірність заборони, що нею встановлюється. Законодавцеві варто було б розтлумачити, які випадки він вважає за доцільне визнавати кримінально протиправними в сучас-

¹ Вирок Старожинецького районного суду Чернівецької області від 17 травня 2019 року справа № 723/341/19 URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81837770>

² Вирок Красногвардійського районного суду м. Дніпропетровська від 20 червня 2022 року справа № 204/3247/22 URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104838516>

³ Вирок Придніпровського районного суду м. Черкас від 06 липня 2023 року справа № 711/3961/23 URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112016601>

них умовах шляхом перелічення (хоча б за родовими ознаками) відповідних дій або шляхом доповнення цієї статті КК приміткою, де надавалося б визначення поняття «перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань».

Висновки. Викладене дозволяє стверджувати, що:

– встановлення та подальше збереження кримінальної відповідальності за таке діяння, як перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань, є соці-

ально обумовленим. Водночас *норма-принцип*, що міститься в ст. 114¹ КК, соціально обумовленою не є через порушення такої обставини, як «повнота і ненадмірність заборони»;

– дослідження судових вироків свідчить про те, що ст. 114¹ КК застосовується на практиці зовсім не у тих випадках, заради протидії яким її було внесено у 2014 році;

– статтю 114¹ КК слід доповнити Приміткою, в якій законодавець має визначити поняття «перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань».

REFERENCES

List of legal documents

Legislation

1. Poiasniuvalna zapyska 24.03.2014 do projektu Zakonu Ukrainy «Pro vnesennia zmin do Kryminalnoho kodeksu Ukrainy» (shchodo vidpovidalnosti za zlochyny proty osnov natsionalnoi bezpeky Ukrainy) reiestr. 4524–1 від 24.03.2014 URL: https://w2.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=4524-1&skl=8 (in Ukrainian)
2. Pro vnesennia zmin do Kryminalnoho kodeksu Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 8.04.2022 № 1183-VII. Vidomosti Verkhovnoi Rady. 2014. № 23. st. 867 (in Ukrainian)
3. Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 21 chervnia 2018 r. № 2469-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19> (in Ukrainian)
4. Pro Zbroini Syly Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 6 hrudnia 1991 r. № 1934-XII. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 1992. № 9 st. 108 (in Ukrainian)
5. Pro oboronu Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 6 hrudnia 1991 r. № 1932-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text> (in Ukrainian)
6. Pro pravovyi rezhym voiennoho stanu: Zakon Ukrainy vid 12 travnia 2015 r. № 389-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/389-19> (in Ukrainian)
7. Pro Sluzhbu bezpeky Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 25 bereznia 1992 r. № 2229-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text> (in Ukrainian)
8. Pro mobilizatsiinu pidhotovku ta mobilizatsiiu Zakon Ukrainy vid 21 zhovtnia 1993 r. № 3543-XII. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 1993. № 44. st. 416 (in Ukrainian)
9. Pro peredachu, prymusove vidchuzhennia abo vyluchennia maina v umovakh pravovoho rezhymu voiennoho chy nadzvychainoho stanu: Zakon Ukrainy vid 17 travnia 2012 r. № 4765-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4765-17#Text> (in Ukrainian)

Cases

10. Vyrok Kyivskoho raionnoho sudu m. Poltavy vid 02 chervnia 2020. Sprava № 552/2404/20 URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89566708> (in Ukrainian)
11. Vyrok Krasnohvardiiskoho raionnoho sudu m. Dnipropetrovska vid 20 chervnia 2022. Sprava № 204/3247/22 URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104838516> (in Ukrainian)
12. Vyrok Oktiabrskoho raionnoho sudu m. Poltavy vid 29 hrudnia 2020. Sprava № 554/1972/20 URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93934804> (in Ukrainian)
13. Vyrok Prydniprovskoho raionnoho sud m. Cherkas vid 06 lypnia 2023. Sprava № 711/3961/23 URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112016601> (in Ukrainian)
14. Vyrok Starozhynetskoho raionnoho sudu Chernivetskoï oblasti vid 17 travnia 2019. Sprava № 723/341/19 URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81837770> (in Ukrainian)

Bibliography

Authored book

1. Pashchenko O. O. *Sotsialna obumovlenist zakonu pro kryminalnu vidpovidalnist: monohrafiia*. [Pashchenko O. O. Social conditioning of the law on criminal liability: monograph] (Yurait, 2018) 446 (in Ukrainian)

Journal articles

2. Baulin Ju. V. 'Suchasne kryminaljne pravo Ukraïny: pidsumky, tendenciji, perspektyvy rozvytku' [Modern criminal law of Ukraine: results, trends, development prospects] (2012) 23 Pytannja borotjby zi zlochynnistju – Issues of crime prevention 29–42 (in Ukrainian)
3. Oljejniov D. O. 'Kryminaljno-pravova kharakterystyka zlochynu, peredbachenogho st. 114–1 KK Ukraïny' [Criminal-legal characteristics of the crime provided for in Article 114–1 of the Criminal Code of Ukraine] (2014) 27 Naukovyj visnyk Uzhghorodskogho nacional'nogho universytetu. Serija: Pravo – Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series: Law. V. 3. 54–58 (in Ukrainian)
4. Pashchenko O. O. 'Bezposeredni ob'jekty zlochynu, peredbachenogho st. 114¹ KK Ukraïny' [Direct objects of the crime provided for in Article 114¹ of the Criminal Code of Ukraine] (2025) 49 Pytannja borotjby zi zlochynnistju – Issues of crime prevention 170–177 (in Ukrainian)
5. Pashchenko O. O. 'Dejaki pytannja zastosuvannja st. 114¹ KK Ukraïny' [Some issues of the application of article 114¹ of the Criminal Code of Ukraine] (2025) 1 Visnyk Asociaçiji kryminal'nogho prava Ukraïny – Herald of the Association of Criminal Law of Ukraine 146–162 URL : <http://vakp.nlu.edu.ua/%20article/view/327399> (in Ukrainian)

Conference paper

6. Dorosh L. V., Fjedosejev V. V. 'Pereshkodzhannja zakonnij dijajnosti zbrojnykh syl Ukraïny ta inshykh vijsjkovykh formuvanj: pytannja pravozastosuvannja' [Obstruction of the lawful activities of the Armed Forces of Ukraine and other military formations: law enforcement issues] Aktualjni problemy pravookhoronnoji dijajnosti : zbirnyk materialiv Vseukrajinskoji naukovy-praktyčnoji Internet-konferenciji (Sjeverodonecjk, 23 ghrudnja 2016 r.) 108–112 (in Ukrainian).

Пащенко О. О.**Соціальна обумовленість кримінальної відповідальності за перешкодження законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань**

У статті розглянуто проблеми соціальної обумовленості кримінальної відповідальності за перешкодження законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань (злочину, передбаченого ст. 114¹ КК України).

Аналізується Пояснювальна записка до законопроекту, на підставі якого Законом від 8 квітня 2014 р. до КК було включено ст. 114¹. У цій записці зазначається, що необхідність прийняття законопроекту обумовлюється ситуацією, що склалася в Криму та інших регіонах України у зв'язку з поширенням фактів посягання на територіальну цілісність і недоторканність України. Водночас там не міститься навіть орієнтовного (відкритого) переліку суспільно небезпечних діянь, заради боротьби з якими до КК було включено відповідну норму. Тобто такого переліку немає ані в диспозиції розглядуваної статті КК, ані в Пояснювальній записці до законопроекту, на підставі якого її було туди включено. Тож констатується, що визначити законодавчу ідею стосовно кола суспільно небезпечних діянь, які мають охоплюватися поняттям «перешкодження» у ст. 114¹ КК, не видається можливим. Така ситуація, скоріш за все, утворилася через те, що відповідним Законом до КК не лише було запроваджено нову ст. 114¹, а й збільшено санкції у вже наявних статтях 110, 111, 113, 114 КК (що передбачають відповідальність за вчинення злочинів проти основ національної безпеки України), а також ст. 279 КК. Тому уявляється, що основним призначенням відповідного Закону було посилення кримінальної відповідальності за суспільно небезпечні діяння, які на той момент вже містилися в КК, а не криміналізація нового діяння.

Зазначено, що для з'ясування соціальної обумовленості кримінально-правової заборони перешкодження законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань першочергового значення набуває аналіз таких обставин, як: 1) суспільна небезпечність діяння (суспільна корисність норми, що передбачає відповідальність за вчинення цього діяння), 2) системно-правова несуперечливість, 3) повнота і ненадмірність заборони.

Зроблено висновок, що встановлення та подальше збереження кримінальної відповідальності за перешкодження законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань є соціально обумовленим. Водночас норма-припис, що міститься в ст. 114¹ КК, уже соціально обумовленою не є через порушення такої обставини, як повнота і ненадмірність заборони.

Ключові слова: кримінальне право, Особлива частина Кримінального кодексу України, основи національної безпеки України, кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України, перешкодження законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань.

Pashchenko O. O.

Social conditionality of criminal liability for obstructing the lawful activities of the Armed Forces of Ukraine and other military formations

The article describes the problems of social conditionality of criminal liability for obstructing the lawful activities of the Armed Forces of Ukraine and other military formations (a crime provided for in Article 114¹ of the Criminal Code of Ukraine).

The explanatory note to the draft law on the basis of which the law of April 8, 2014, included Article 114¹ in the Criminal Code is analyzed. This note states that the need to adopt the draft law is due to the situation in Crimea and other regions of Ukraine in connection with the spread of facts of encroachment on the territorial integrity and inviolability of Ukraine. At the same time, it does not contain even an approximate (open) list of socially dangerous acts, in order to combat which the corresponding norm was included in the Criminal Code. That is, there is no such list in either the disposition of the considered article of the Criminal Code, or in the explanatory note to the draft law, on the basis of which it was included there. Therefore, it is stated that it does not seem possible to determine the legislative idea regarding the range of socially dangerous acts that should be covered by the concept of «obstruction» in Article 114¹ of the Criminal Code. This situation most likely arose due to the fact that the relevant law not only introduced a new Article 114¹ to the Criminal Code, but also increased sanctions in the existing Articles 110, 111, 113, 114 of the Criminal Code (which provide for liability for committing crimes against the foundations of national security of Ukraine), as well as Article 279 of the Criminal Code. Therefore, it seems that the main purpose of the relevant law was to strengthen criminal liability for socially dangerous acts, which at that time were already included in the Criminal Code, and not to criminalize a new act.

It is noted that in order to clarify the social conditionality of the criminal law prohibition of obstructing the lawful activities of the Armed Forces of Ukraine and other military formations, the analysis of the following circumstances is of primary importance: 1) the social danger of the act (the social utility of the norm that provides for liability for committing this act), 2) systemic and legal consistency, 3) the completeness and non-excessiveness of the prohibition.

It is concluded that the establishment and further preservation of criminal liability for obstructing the lawful activities of the Armed Forces of Ukraine and other military formations is socially conditioned. At the same time, the norm-prescription contained in Art. 114¹ of the Criminal Code is no longer socially conditioned due to the violation of such a circumstance as the completeness and non-excessiveness of the prohibition.

Keywords: criminal law, Special Part of the Criminal Code of Ukraine, fundamentals of national security of Ukraine, criminal offenses against the fundamentals of national security of Ukraine, obstruction of the lawful activities of the Armed Forces of Ukraine and other military formations.

Стаття надійшла до редакції: 30.10.2025 р.

Прийнята до друку: 20.11.2025 р.